

UNIVERSITÄTS-
BIBLIOTHEK
PADERBORN

Universitätsbibliothek Paderborn

**Theodōritu Episkopu Kyru Kai Eyagriu Scholastiku
Ekklesiastikē Istorìa, Eklogai Apo Tōn Istorion
Philostorgiu Kai Theodōru**

Theodoretus <Cyrrhensis>

Mogvntiae, 1679

XIV. De morte Aarii ex epistola Athanasii.

urn:nbn:de:hbz:466:1-14162

Quoniam vero genus mortis illius A
haudquaquam omnibus notum esse
verisimile est, ego, ejusmodi fuerit,
hoc loco exponam.

CAP. XIV.

De morte Arii, ex epistola Athanasii.

Hic igitur Alexandria diuturno
tempore commoratus, in con-
ventibus Ecclesiasticis iterum baccha-
ri studuit, pristinam quidem impieta-
tem suam abnegans, editam vero à pa-
tribus confessionem fidei suscepturum
se promittens. Sed cum neque divino
Alexandro, neq; cathedrâ simul ac pie-
tatis illius successori Athanasio id per-
suadere potuisset, rursus adjuvante Eu-
sebio Nicomediensi Constantinopo-
lim perrexit. Porro quæ ille ibi molit-
us fuerit, & quam sententiam à justo
iudice exceperit, omnium optime ex-
ponit Athanasius in litteris quas scrip-
psit ad Apionem: quarum partem huic
operi intexam, quæ sic habet; Ipse qui-
dem aberam Constantinopoli, tunc
cum ille mortuus est. Macarius vero
presbyter aderat, qui mihi rem narra-
vit. Accitus fuerat Arius ab Impera-
tore Constantino, opera ac studio Eu-
sebianorum. Qui cum ingressus esset
in palatium, interrogavit eum Imper-
ator, utrum fidem Ecclesiæ catholicæ
retineret. Tunc ille juravit se recte
credere; & libellum fidei suæ porrexit:
ea quidem occultans, quorum causa e-
jectus fuerat Ecclesia ab Alexandro
Episcopo: per fraudem vero & simula-
tionem usurpans verba sacra Scriptura-
rum. Cum igitur jurasset se minime sen-
sisse ea, quorum causa ipsum eiecerat
Alexander, dimisit eum Imperator ita
locutus: Si recta est fides tua, recte ju-
rasti. Sin autem impia est fides tua, ac
nihilominus jurasti, Deus è cælo te ju-
dicet. Cum hoc modo digressus esset
à Principe, Eusebiani consueta ipsis
violentia utentes, eum in Ecclesiam in-
troducere voluerunt. Sed beatæ me-
morix Alexander Constantinopolita-
nus Episcopus reclamabat, negans au-
ctorem hæreseos in communionem
suscipi oportere. Tandem Eusebiani
minati sunt Alexandro, ita dicen-
tes: Quemadmodum te invito per-
fecimus, ut ab Imperatore Arius evoca-
retur, sic crastino die quamvis renuen-
te te, nobiscum in hac Ecclesia colle-
ctas aget. Erat tunc dies Sabbati, cum

μη πάντας εἰδέναι τὸ θανάτου τὸν τρόπον,
ἐγὼ καὶ τῆτον ὡς ἐγένετο διηγήσομαι.

Κεφ. ιδ'.

Περὶ τῆς ἀρείου τιμιότητος, ἢ τῆς ἀθανασίας ἐπιστολῆς.

Πλείστοι δὲ ἐν ἀλεξανδρείᾳ διαλείψας
τὸν χρόνον, Ἰπικωμασίου πάλιν τοῖς ἐκ-
κλησιαστικοῖς συλλόγοις ἐβέβηλο, δυνάμενος
τὸν ἀσέβειαν, ὡς τὴν ἐπιθεσίαν ὑπὸ τῶν πατέ-
ρων ὁμολογίαν ὑπογράφειν δέχεσθαι. ὡς ὅ-
τε τὸν θεῖον ἐκείνον ἀλέξανδρον ἐπεισεν, ἕτε-
ρῳ ἀθανάσιον τὸν τῆς ἐκείνης πρεσβυτερίας
καὶ εὐσεβείας διάδοχον, πάλιν διὰ τῆς εὐσε-
βείας τῆ νικομηδέως ἀσπιδῆς, εἰς τὴν κωνσταντι-
νόπολιν ἐδραμε. τὰ δ' ὑπ' ἐκείνου τυρωθέντα,
καὶ ὑπὸ τῆς δικαίας ψηφισθῆναι κελῖθ, ἀμει-
νον ὁ πάντα ἀεὶς ὁ ἀθανάσιος ἐν τοῖς περὶ
ἀπίωνα διηγήσας γραμμασι, ἐγὼ ὅτι τῆ-
το τὸ μέγεθος ἐν ἰσχυρῶν συγγραφή. Ἐγὼ μὲν
ἐπαρήμην ἐν τῇ κωνσταντινῶν πόλει, ὅτε τῆς
ἐλπίθης ἐκείνου. μακάριος ὅς ὁ πρεσβύτερος
παρῶν, κακείνους λέγοντος ἤκουσα. ἐκέκλιθ
μὲν πρὸς κωνσταντίνου βασιλείας ἀρείος ἐκ
ἀσπιδῆς τῶν περὶ εὐσεβείων. εἰσελθόντα ὅτι τὸν
ἀρείον ἀνέκρινεν ὁ βασιλεὺς, εἰ τὴν πίστιν τῆς
καθολικῆς ἐκκλησίας ἔχοι. αὐτὸς τὸν ὡμο-
σεπισθῆν ὁρθῶς, καὶ ἐγγραφοὶ ἐπιδέδωκε πί-
σεως. κρίνας μὲν ἐφ' οἷς ἐξεβλήθη τῆς ἐκ-
κλησίας ὑπὸ ἀλέξανδρου ἐπισκόπου. ὑπο-
κρινάμενος δ' ἐτάξαι ἀπὸ τῶν γραφῶν λέξας. ὁ-
μολοῦντα τὸν αὐτὸν μὴ πεφρονηκέναι ἐφ' οἷς
ἐξεβλήθη αὐτὸν ἀλέξανδρος, ἀπέλυσεν εἰρη-
κῶς. εἰ ὁρθῆσεν ἡ πίστις ἐστὶ, καλῶς ὡμοσας. εἰ
ὅτι ἀσέβεις ἐσὶν ἡ πίστις καὶ ὡμοσας, ὁ θεὸς ἐκ
τῆς ἕραν κείναι τὰ κτ' σέ. ἔτω δὲ ἔν αὐτὸν
ἐξελθόντα πρὸς βασιλείας, ἠθέλησαν εἰς-
αγαγεῖν αὐτὸν εἰς τὴν ἐκκλησίαν οἱ περὶ εὐσε-
βείων τῆ συνήθη αὐτῶν βία. ἀλλ' ὁ τῆς κωνσταν-
τινῶν πόλεως ἐπίσκοπος ὁ μακαρίτης ἀλέξαν-
δρος ἀνέλεγε. φάσκων μὴ δεῖν εἰς κοινωνίαν
δεχθῆναι τὸν τῆς αἵρέσεως εὐρέτην. καὶ λοιπὸν
ὁ περὶ εὐσεβείων ἠπέλησαν, ὅτι ὡσπερ μὴ
θελότων ὑμῶν ἐποιήσαμεν αὐτὸν κληθῆναι
παρὰ βασιλείας, ἕτως αὐρεῖον καὶ μὴ κτ' γνώ-
μην στυχάτη, σωμαχθῆσθαι ἀρείος μεθ'
ἡμῶν ἐν τῇ ἐκκλησίᾳ ταύτῃ. σάββατον ὅτι,

ὅτε ταῦτα ἔλεγε. ὁ τοίνυν ἐπίσκοπος ἀλέ-
 ξανδρος ἀκέσας ταῦτα, καὶ πάνυ λυπηθεὶς,
 εἰσελθὼν εἰς τὴν ἐκκλησίαν, καὶ τὰς χεῖρας
 ἀρας πρὸς τὸν θεόν, ἀπώδυσεν ἑξ ἑαυ-
 τῶν ἑπὶ τῶν παρθένων ἐν τῷ ἱερῷ, καὶ μὲν
 ἐπὶ τῷ ἀφῆκε ἵνυχετ. παρὼν δὲ καὶ μακάριος
 ἐυχόμενος σὺ αὐτῷ, καὶ ἀκούων τῆς φωνῆς αὐ-
 τοῦ. παρεκάλε δὲ τὸν θεόν, ταῦτα λέγων. εἰ ἄρειος
 ἀνεῖμι σὺ ἀγάθει, ἀπόλυσον ἐμὲ τὸν δούλον
 σου, ἵνα μὴ σὺ ἀπολείης εὐσεβῆ καὶ ἀσεβῆς. εἰ
 δὲ φείδη τῆς ἐκκλησίας σου, οἶδα δὲ ὅτι φείδη,
 ἐπίδωκε ἐπὶ τὰ ῥήματα τῶν πατρῶν εὐσεβῆσι, καὶ
 μὴ δῶκε εἰς ἀφανισμόν καὶ ὄνειδος τὴν κληρονο-
 μίαν σου. ἵνα ἀρῶν ἀρῶν, ἵνα μὴ εἰσελθῶς αὐ-
 τῷ εἰς τὴν ἐκκλησίαν, δόξη καὶ ἡ αἵρεσις συνει-
 ἔρχεσθαι αὐτῷ, καὶ λοιπὸν ἡ ἀσεβεία νομιθῆ ἡὼς
 εὐσεβεία. ταῦτ' εὐξάμενος ὁ ἐπίσκοπος ἀνε-
 χώρησε, πάνυ φρονησάντων καὶ γενομένων τι θαῦ-
 μα φρικτὸν καὶ ἀδόξον. τῷ γὰρ πατρὶ εὐσε-
 βίον ἀπειλησάντων. ὁ μὲν ἐπίσκοπος παρῆ-
 ἵνυχετ. ὁ δὲ ἄρειος ἐτάραξε τοὺς πατρῶν εὐσεβῆσι.
 πολλὰ τε φλυαρῶν, εἰσῆλθεν εἰς καθέδρας
 ὡς διαχρεῖαν τῆς γαστρῆς καὶ εὐθείως καὶ τὸ γε-
 γραμμένον πρηνῆς ἡρόμενος, ἐλάκησε μέ-
 σος, καὶ πεσὼν εὐθείως ἀπέβη. ἀμφότερων
 τε, τῆς κοινῆς καὶ τῆς ζωῆς ἀπεσπέρηθη. τὸ μὲν
 ἐντελὸς τῶν δόξων, τοῖσδε τὸν γέγονε. καὶ οἱ πατρῶν
 εὐσεβῆσι μεγάλως ἀγχιμαθῆναι, ἐδαψαν τὸν
 ὁμόφρονα εὐσεβῆσι. ὁ δὲ μακαρίτης ἀλέξαν-
 δρος, χαίρει τῆς ἐκκλησίας τὴν συναξίν
 ἐπέβλεπεν ἐν εὐσεβείᾳ καὶ ὀρθοδόξῳ, σὺ
 πᾶσι τοῖς ἀδελφοῖς ἐυχόμενος ἵνα δόξων
 μεγάλως τὸν θεόν. ἔχ' ὡς ἐπιχαίρων τῷ θα-
 νάτῳ, μὴ γένοιτο. πᾶσι γὰρ ἀποκείσθαι τοῖς
 ἀνθρώποις ἀποθανεῖν ἅπασι. ἀλλ' ὅτι τῶν
 ὑπερτάτων ἀνθρώπων κρείσσει εἰδείχθη. αὐτὸς
 γὰρ ὁ κύριος δικάσας ταῖς ἀπειλαῖς τῶν πατρῶν
 εὐσεβῆσι, καὶ τῇ εὐχῇ ἀλεξάνδρου, κατέκρινε
 τὴν ἀρειανὴν αἵρεσιν. δέξας αὐτῷ ἀναξίαν
 εἶσαν τῆς ἐκκλησιαστικῆς κοινῆς. καὶ πᾶσι
 φανερώσας, ὅτι καὶ τῶν βασιλέων, καὶ πάν-
 των ἀνθρώπων, ἔχη τὴν μαρτυρίαν καὶ τὴν
 παρῆσαν, ἀλλὰ παρ' αὐτῆς τῆς ἀληθείας
 κατέκρινε. τοιαῦτα τῶν ποιητῶν περὶ
 τῶν ὀφθαλμῶν δρεψάμενος δρεψάμενος, καὶ τῶν
 μὲν ἐσομένων κολασθῆναι ἰδὼν τὰ παρῆσαν
 τῆς οἰκείας ἀσεβείας διὰ τῆς τιμωρίας

hæc dicerent. Quibus auditis Episco-
 pus Alexander incredibili merore af-
 fectus, manibus ad Deum sublatis la-
 mentari cœpit. Pronusq; humi jacens
 intra confecta altaris Deum orabat.
 Aderat unâ cum illo Macarius, ipse
 quoque Deum orans, & Alexandri vo-
 cem audiens. Porro ille duo postulabat
 à Deo, ita dicens: Si Arius cras com-
 municaturus est, dimitte me servum
 tuum, nec pium cum impio simul per-
 das. Si vero parcis Ecclesiæ tuæ: novi
 autem quod ei parcas: respice ad verba
 Eusebianorum, & noli tradere hæredi-
 tatem tuam in ruinam & opprobrium.
 Tolle è medio Arium, ne illo in Eccle-
 siam ingresso, hæresis quoq; simul in-
 gressa esse videatur, neve impietas de-
 inceps eodem loco habeatur quo pie-
 tas. Hæc precatus Episcopus, Ecclesiâ
 abcessit mirum in modum sollicitus.
 Et continuo res accidit mira profus at-
 que horrenda & inexpectata. Nam
 cum Eusebiani minas intentassent, E-
 piscopus quidem preces ad Deum fu-
 derat: Arius vero Eusebianorum præ-
 fidio confidebat, & multa inaniter ja-
 ctans, ob urgentem alvi necessitatem
 latrinas petiit. Statimq; pronus, sicut
 scriptum est, crepuit medius, collapsus-
 que protinus animam exhalavit, & u-
 troq; pariter, communionem scilicet ac
 vita, privatus est. Hujusmodi fuit ex-
 itus Arii. Et Eusebiani quidem maxi-
 mo pudore affecti, illum, utpote idem
 cum ipsis sentientem, tumulto condi-
 derunt. Beatus autem Alexander, cum
 gaudio totius Ecclesiæ collectas cele-
 bravit pie atque orthodoxe, simul cum
 universis fratribus Deum orans, & im-
 pensè glorificans. Non quod morte il-
 lius lætaretur: absit. Cunctis enim ho-
 minibus præscriptum est semel mori.
 Sed quia id miraculum cunctis morta-
 lium judiciis præstantius apparuerat.
 Nam Dominus ipse de minis Eusebia-
 norum & de Alexandri precibus sen-
 tentiam ferens, Arianam hæresin con-
 demnavit, Ecclesiæ communionem in-
 dignam eam esse demonstrans: cun-
 ctisque palam ostendens, eam, licet
 Imperatoris ipsius omniumque mor-
 talium suffragio ac præfidio muniatur,
 ipsius veritatis iudicio esse damnatam.
 Hujusmodi manipulos perniciosæ se-
 mentis collegit Arius, & pœnarum
 quæ ipsi in futuro sæculo paratæ erant,
 intuitus præludia, propriam impieta-
 tem supplicio suo confessus est. Ego

vero adnarrandam Imperatoris pietatem sermonem transferam. Omnibus enim Imperio Romano subiectis epistolam scripsit, eos exhortans, ut pristina superstitionis errorem abjicerent; & Servatoris nostri doctrinam amplecterentur, cunctosq; ad hujus veritatis callem perducens. Singularum autem urbium Episcopos ad construendas Ecclesias excitabat, non litteris solum eos ad hoc invitans, sed etiam pecuniarum largitione & eorum omnium quæ ad fabricas erant necessaria. Idque declarant litteræ ipsæ, quæ sic habent.

CAP. XV.

Constantini Imperatoris epistola de Constructione Ecclesiarum.

Victor Constantinus Maximus, Augustus, Eusebio.

CUM usq; ad hanc diem impia præsumptio & tyrannica violentia ministros Servatoris nostri sit persecuta, pro certo habeo planeq; mihi ipse perfuasi, omnium Ecclesiarum ædificia, aut per incuriam corrupta, aut præ metu ingruentis temporis iniquitatis minus honorifice exulta esse, frater charissime. Nunc vero cum libertas restituta sit, & draco ille providentiâ Dei optimi maximi, ministerio autem nostro à Reipublicæ administratione submotus; e quidem existimo Divinam potentiam omnibus clarissime innotuisse; & eos qui seu metu, seu incredulitate aliquid peccaverunt, agnito illo qui vere est, ad rectam ac veram vivendi rationem esse reductos. Quotquot igitur Ecclesiis aut ipse præes, aut alios in singulis locis præsidentes Episcopos, & presbyteros ac diaconos nosti; cunctos admone, ut in opera Ecclesiarum omnium studio ac diligentia incumbant: quo aut reparentur quæ adhuc manent, aut augentur in majus, aut sicubi usus postulaverit, nova ædificentur. Quæcunque autem necessaria fuerint, & ipse, & reliqui alii tuo interventu, tum à Præsidibus provinciarum petent, tum ab officio Præfecturæ Prætorianæ. His enim per litteras præceptum est, ut omni diligentia iis quæ tua sanctitas dixerit obsequantur. Divinitas te servet frater charissime. Atque hæc quidem de Ecclesiarum ædificatione scripsit ad Episcopos, qui in singulis erant

A καληγόρη. ἐγὼ δὲ Ἰππὶ τὴν τῆς βασιλικῆς εὐσεβείας δὴγησὼν τρέψομαι. πᾶσι γὰρ τοῖς ὑπὸ τῶν ῥωμαίων τελευτήσων ἡγεμονίᾳ ἐπέσειλε δῆμοις. τῆς μὲν πειρήρας αὐτοῖς ἐξ ἀπάτης ἀπαλλὰ γῆναι παρεγγυῶν. τὴν δὲ σωτῆρα ἡμῶν μετὰ μαθεῖν διδασκαλίαν παρέπεπον, καὶ Ἰππὶ ταύτῃ ἀπαίτας τὴν ἀλήθειαν ξαναγῶν. εἶδὼν δὲ γε καὶ πόλιν Ἰπισκόπους Ἰππὶ τὰς τῶν ἐκκλησιῶν οἰκοδομίας δὴγειρεν, ἐγράμμασι μόνοις ἐπὶ τῶτο παρεπέπων, ἀλλὰ καὶ χεῖμαλα φιλοθίμως δωρέμῃ, καὶ τὰ τὸ οἰκοδομίας δαπανήματα χορηγῶν. διηλοῖ δὲ καὶ τὰ γραφεία, τῶτον ἐχούσα ὅν τρεῖσιν.

B Κεφ. 15.
Ἐπιστολὴ τῆ βασιλείας καὶ συναίνε, καὶ τῆς τῶν ἐκκλησιῶν οἰκοδομίας.
Νικητῆς καὶ συναίνε καὶ μέγιστος, σεβαστός, εὐσεβίω.

ΕΩς τὴν παρόντος χρόνον, τῆς ἀνοσιεβείας ἰσχυρῶς καὶ τυραννίδος εἶδὼν ὑπὸ πῆρας τῶ σωτῆρα καὶ διωκῆσης. περὶ δὲ καὶ ἀκερῶς ἐμαυτὸν πέπεικα, πασῶν τῶν ἐκκλησιῶν τὰ ἔργα, ἢ ὑπὸ ἀμελείας διεφθάρθαι, ἢ φόβῳ τῆς Ἰππικεμένης ἀδικίας ἐλάττωσα τὴν ἀξίας γεγενῆσθαι ἀδελφὸς πρὸς φιλοφίλους. νυνὶ δὲ τῆς ἐλευθερίας ἀποδοθείσης, καὶ τῶν ἐρακῶν ἐκείνων ἀπὸ τῆς τῶν κοινῶν διοικήσεως, θεῶν τῶν μεγίστων προνοία, ἡμεῖς δὲ ὑπηρεσία ἐκδωχθῆναι ἡγεμαὶ καὶ πᾶσι φανερόν γεγενῆσθαι τὴν θεῖαν δύναμιν. καὶ εἶδὼν ἢ φόβῳ, ἢ ἀπιστία, ἢ ἀμαρτήμασι τισὶ ἀπεισότητος, Ἰππικόντας τὸν ὄντως ὄντα, ἤξεν ἐπὶ τὴν ἀληθῆ καὶ ὀρθῶν τῶ βίβ καλῶσασιν. ὅσων τοίνυν ἢ αὐτὸς πρὸς ἀσασιν ἐκκλησιῶν, ἢ ἄλλως εἶδὼν καὶ τόπον προξισαμένους Ἰπισκόπους, πρὸς ἐπιβίβους τὸ καὶ διακόνους οἶδα, ὑπομνησὼν πρὸς ἀξίαν καὶ τὰ ἔργα τῶν ἐκκλησιῶν, ἢ ἐπανορθῶσθαι τὰ ὄντα, ἢ εἰς μέγιστον αὐξάν, ἢ ἐνθα ἀνὴρ χεῖρα ἀπαίει, καὶ νὰ ποιῆν. αἰτήσας δὲ καὶ αὐτὸς καὶ διὰ σέο οἱ λοιποὶ τὰ ἀναγκαῖα, πρὸς τὸ τῶν ἡγεμονδῶν ὄντων, καὶ τῆς ἐπαρχικῆς τάξεως. τῶτοις γὰρ ἐπεσῶν, πᾶσι πρὸς δὲ ἔξυπηρετήσασθαι τοῖς ὑπὸ τῆς σῆς οἰότητι λεγομένοις. ὁ θεὸς διαφυλάξει σε ἀδελφὸς ἀγαπή. Ταῦτα μὲν ἐν περὶ τῆς τῶν ἐκκλησιῶν οἰκοδομίας πρὸς εἶδὼν καὶ ἐκαστὴν ἐπαρχίαν ἐπισκόπους